

ПРИНОСИ И АНОТАЦИИ НА ТРУДОВЕТЕ на д-р Радка Мирчева Стаматова,

за участие в конкурс за академична длъжност „доцент“
по професионално направление 1.2. Педагогика, научна специалност „Теория
на възпитанието и дидактика (Андрогогия и методика на възпитателната
работа)“,
обявен от Университет „Проф. д-р Асен Златаров“, Бургас в
ДВ, брой 47, от 06.06.2014 г.

Радка Стаматова - Доктор по педагогика от 2006 година.

Разработена и защитена дисертация на тема:

„Формиране на система за екологично образование с учениците от I - IV клас“

Списъкът на публикациите /без представените за ОНС „доктор“/ по темата на обявения конкурс за „доцент“, подготвен и представен, се състои от 79 заглавия.

От тях 5 в съавторство, 74 – авторски.

Списъкът публикуваните материали е подготвен по години на издаване и се придружава от няколко обобщени таблици:

Табл.1. Типология на публикациите;

Табл.2. Тематични направления на публикациите, които представяме тук.

Табл.3.Справка за цитиранията на д-р Радка М.Стаматова е в отделен документ.

Табл.1. Типология на публикациите

№	Вид (общ брой)	№ от списъка на публикациите				Място на провеждане
		Общо (по номерата от списъка на публикациите)	От тях на международни форуми	От тях на национални, с международно участие	От тях на национални форуми	
1.	Монографии (5)	29, 30, 37, 47, 53. (5)	-	-	-	Отпечатани в България
2.	Студия (20)	52, 59, 60, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79. (21)	59, 60, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77. (18)	78, 79. (2)	52. (1)	Русия, Новосибирск (59, 60, 64, 65, 66, 67, 68, 71, 72, 73, 76, 77) Турция, Истанбул (62, 63, 74, 75) България, Велико Търново (69,70) Бургас (52) София (78, 79)
3.	Статии в годишници и списания (19)	8, 9, 10, 11, 23, 24, 33, 34, 35, 36, 41, 44, 49, 52, 54, 55, 56,	10, 11, 34, 35, 36, 55. (6)	44, 54, 56, 57. (4)	8, 9, 23, 24, 33, 41, 49, 52, 58. (9)	Бургас (8, 9, 10, 11, 23, 33, 34, 35, 36, 41, 49, 52, 54, 56); 8,9 – в

		57, 58. (19)				съавторство. Шумен (24, 58) В. Търново (57) София (44) Русе (55)
4.	Доклади (28)	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 25, 26, 27, 28, 39, 42, 43, 48, 50, 51, 61. (28)	14, 16, 18, 22, 28. (5)	5, 6, 7, 15, 17, 25, 26, 27, 39, 42, 43, 48, 50, 51. (14)	1, 2, 3, 4, 13, 19, 20, 21, 61. (9)	Бургас (13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 22, 25, 26, 28, 39, 48, 61) Шумен (5, 6, 7, 19, 42, 43,) Сливен (50,51) В.Търново (1, 2, 3, 4,) Ст. Загора (27) София (20, 21)
5.	Учебни помагала (4)	12, 31, 32, 46. (4)				Отпечатани в страната
6.	Статии в национален вестник (3)	38, 40, 45. (3)			38, 40, 45. (3)	В-к „Учителско дело“
	ОБЩО:	79	29	20	22	

Табл.2. Тематични направления на публикациите

№	Вид (общ брой)	№ от списъка на публикациите, разделени по тематични направления				
		1.Отнасящи се до направление „Дидактика“	2.Отнасящи се до направление „Методика на възпитателната работа“	3.Отнасящи се до направление „Андрогогика“	4.Отнасящи се до направление „Методика“	5.Отнасящи се до други направления
1.	Монографии (5)	29, 30,	-	37, 47, 53.	-	-
2.	Студия (20)	62, 63, 66, 68, 69, 74,	59, 65, 67, 75.	60, 64, 70, 71, 72, 73, 76, 77, 78, 79.	-	-
3.	Статии в годишници и списания (17)	8, 9, 10, 34, 57.	24, 35, 36, 44, 49, 54, 58.	52, 55, 56.	41.	11.

4.	Доклади (29)	1, 6, 13, 15, 17, 20, 26, 28, 42, 43, 51.	2, 4, 5, 7, 16, 19, 21, 22, 25, 27, 39, 50.	3, 48.	14, 17, 55, 61.	-
5.	Учебни помагала (4)	12, 32.	31, 46.	-	-	-
6.	Статии в национален вестник (3)	40.	-	38, 45.	-	-
	ОБЩО:	27	25	20	5	1

По табл.2. в настоящия документ са описани в резюме съществените приноси моменти на съответните направления на публикациите.

I. МОНОГРАФИИ

29.Стаматова, Р. Екологичното образование на учениците от първи до четвърти клас (от теория към практика).
, Изд. „Марк“, 2007, 147стр., ISBN 978-954-91166-8-7
Рецензения от: Доц. Д-р Лиляна Михайлова Никова-Владова
Доц. д-р Иванка Атанасова

С този труд авторът допринася за изграждането на цялостна система за екологично образование в начален етап на основната образователна степен чрез разработена и експериментирана в педагогическата практика система, диференцирана по класове, с акцент върху междупредметното взаимодействие и с оригинални проблемно-познавателни, занимателни и здравно-екологични задачи, която е педагогически и дидактически обоснована. **Предложена и описана е**, въз основа на дългогодишна опитна работа, **конкретна дидактическа технология за обучение по учебната дисциплина „Природознание“ – „Роден край“, „Околен свят“, „Човекът и природата“**, с акцент върху интерактивни и практически дейности, отнасящи се до възпитанието на учениците. **Приведена е теоретична аргументация, направен е анализ** на Държавните образователни изисквания за учебното съдържание по гореизброените учебни дисциплини, в което имплицитно са включени екологичните знания и умения, с цел възпитание. **Анализирани и оценени са действащите учебници от гледна точка на успешно екологично образование и възпитание на учениците.** В дидактическата технология са включени наблюдения, уроци, екскурзии, ролеви игри, разходки, подвижни и дидактически игри, походи, етюди, театрални спектакли. **Въведен и използван е краеведски и дейностен подход, богато съчетание от интерактивни методи, визуализация, въведени са проучвателни и познавателни дейности от нов тип.**

Обръща се внимание на възпитателния акцент на учениците в подобряване качеството на средата за обитаване чрез практически дейности в

училищния двор, в парковете и сред природата. Обсъждат се количествено и качествено постиженията им по отношение на знания, умения и култура.

Приложението включва анкети, тестове, кратко описание на урок с проблемно-познавателни задачи и занимателни елементи, предшествано от задълбочена подготовка на учениците в I – IV клас. В табличен вид е представен Съдържателен модул за екологичното образование и възпитание на обучаваните по посочените учебни дисциплини. Проследена е връзката между учебен предмет, съдържание, знания, умения, култура, възпитателни резултати. Особено полезна за действащите учители е разработката на специфичните възможности за открояване на екологичното съдържание по Роден край, Околен свят и Човекът и природата.

Въз основа на своята задълбочена теоретична подготовка и голям практически опит, авторът на посочения монографичен труд е **разработил дидактически технологичен модул за трансфер на традиционни уроци във видеолизирали учебни занимания за натрупване на екологични знания, изграждане на екологично възпитание у учениците**. Постигнатите резултати са апробирани в реалната професионалната педагогическа дейност на автора, чиято научна лаборатория е класната стая, а експерименталният материал – учениците, които обучава в училище.

30. Стаматова, Р. Основи на екологичното образование от V до VII клас (структурно-съдържателен модел)

Изд. "Марк", 2007, 38 стр., ISBN 978-954-91166-7-0

Рецензия от: Д.п.н. доц. д-р Здравка Костова

Доц. д-р Иванка Атанасова

С този труд авторът реално продължава усилията си за **вносяне на нов принос към развитието на теорията и практиката на екологичното образование и възпитание на учениците от прогимназиален курс на обучение** в основното образование – разглеждат се проблемите от V до VII клас. Застъпва се идеята екологичното образование и възпитание да се формира чрез всички възможни форми на работа по учебните дисциплини в българското училище. **Въведени се дидактически техники за учене** – не като механично запаметяване и възпроизвеждане, а като практически приложими знания, като активно отношение към природозащитните проблеми и възпитанието на младежите.

Разработени са съвременни цели и задачи на екологичното обучение и възпитание на учениците от прогимназиален етап на основната образователна степен, които водят до новаторска система на обучение. Учебните задачи са структурирани в два дидактически блока:

- ✓ Първи блок – задачи с теоретико-изследователски характер;
- ✓ Втори блок – задачи с експериментално-практически характер.

Анализирани и охарактеризирани са основни принципни положения, (до момента не са проучвани от други автори), върху които е изграден моделът на екологично възпитание на учениците от прогимназиалните класове. **С особена стойност е табличната визуализация, в която е синтезиран примерен дидактико-съдържателен модул** на екологичното образование и възпитание на учениците. Анализирани са съдържателната стойност на Държавните образователни изисквания за създаване на знания и умения, които учениците би трябвало да придобият и очакваните резултати от обучението. **Създадена и разработена е експериментална система за екологично образование** от занимателни, проблемно-познавателни и практико-приложни елементи в обучението по Човекът и

природата (V-VI клас) и Биология и здравно възпитание (VII клас). **Представена е връзката между учебен предмет, глобални теми, форми на обучение и възможностите, които могат да се постигнат чрез занимателните, проблемно-познавателните и практико-приложните елементи.** Обобщени и анализирани са резултативните компоненти, характеризиращи екологичните знания и постижения на учениците по учебните предмети Човекът и природата и Биология и здравно образование. **Експерименталното изследване се заключава с методически препоръки за практическа реализация на предложения модел.**

В този монографичен труд са вложени задълбочените теоретични знания и практически умения, пречупени през призмата на съвременния професионализъм и опит на учител, работещ отговорно по проблемите на екологичното обучение и възпитание и природозащитната култура на учащите от различни възрастови групи.

37.Стаматова, Р. Методика за обучението на деца със специални образователни потребности (СОП) – Прогресивна мускулна дистрофия-тип „Дюшен“

Изд. "Марк", 2009, 70 стр.

Рецензии от: Доц. д-р Лиляна Михайлова Никова-Владова и

Доц. д-р Иванка Атанасова

Притежава рецензия в вестник „Учителско дело“, бр. 11, 19.03.2012г.

Авторът на този монографичен труд е описал и анализирал приетото професионално и човешко предизвикателство - в своя клас да обучава дете със Специални образователни потребности /СОП/. Обобщена е теоретическата и практическата подготовка по проблема за хуманно отношение към деца с тежки здравни и медицински проблеми в нашата съвременност. Теоретичният анализ на проблема започва с разглеждане на интеграцията на общото и специалното обучение и възпитание на деца със СОП като нова мисия на българското училище. Обобщена е съпоставката между медицинската и педагогическата система за класификация на дефектите, уврежданията и инвалидността. Направен е исторически преглед на българските държавни документи, регламентиращи начините на обучение и възпитание на учениците със СОП. Особено убедително е разгледана новата роля на учителя при експериментиране на методика за обучение на деца със СОП (I-IV клас) в масовото българско училище. **Акцентът на разработката е върху индивидуалната форма на работа с дете, страдащо от прогресивна мускулна дистрофия, тип „Дюшен“. Монографията е реален синтез на цялостната дейност на автора с конкретен ученик със СОП и преминава през формиране на елементарни навици на поведението, възпитаване на самостоятелно поведение и мислене, трудова, игрова и обществено-полезна дейност, лечебна и оздравителна физкултура. За ученика е изготвен „индивидуален модел на поведение“, съдържащ: специален дневен режим, подходящи модели на учене, технологичен модел на поведение. Създадена е технология за учениците от класа и родителите за подготовката им за социализация на „различното“ дете и е предписан режим за подпомагане.**

С оглед отчитане на резултатите от професионалната педагогическа дейност, са разработени следните критерии: интелектуално, физиологично, естетическо и социално развитие, емоционално развитие и състояние, развитие на умения за самостоятелна дейност.

Монографията завършва с предписания за педагогическата дейност и приложения за специалната практика. **Създаден и апробиран е представеният**

сравнителен анализ на учебни дисциплини в начален курс при редовна и индивидуална форма на обучение, разработки на методически единици, документи за физиологичното състояние на ученика, факсимилета на негови тетрадки.

С много педагогически професионализъм и позитивна активност авторът на монографията възнаграждава с апробирани надеждни резултати педагогическата наука за работа с деца със СОП. В този смисъл, деца и възрастни с подобни тежки заболявания, диагностицирани от медицината, са със заключение за невъзможност за обучаване и възпитание.

47.Стаматова, Р., Наркоманията – бич върху нашите чада.

2011, 75 стр.,

Рецензия в списание „Педагогика“, кн.2, 2012 г.

Доц. д-р Иванка Атанасова

Монографията е събирателна лупа на дълбокия драматизъм на младежките съдби, прекършени от най-големия бич на XXI век – наркоманията. В нея достъпно и разбираемо, с компетентност, е проследен порокът на обществото, описан е какво представлява и как учащите попадат в този капан. Анализирани са причините, които подтиква тийнейджърите да употребяват наркотични и други упойващи вещества, възможните превенции и профилактични дейности за предотвратяване на наркоманията сред младежите. Проследен е пътят на дрогата до нашата страна; местата за производство на упойващи и наркотични вещества, държавните структури за борба с наркотрафика и наркодилърите, структурите за лечение на наркоманията. **Анализира се възможността** за лекуване на зависимостта от дрогата, привеждат се статистически данни относно възрастта на наркозависимите, обсъдени са начините за лечение и ефекта от прилаганите превантивни процедури. Проследява се ролята на обществото като основен фактор за съдбата на наркоманите и превенцията на наркозависимостта, **свеждат се дидактически модели от теорията на „Андрогогиката“ за превенция и възпитание на младите хора**, ако все пак обществото ги приеме отново.

Структурно-съдържателният модел (стр.22) онагледява най-точно и ясно, необходимите знания на всеки млад човек за наркотичните и упойващите вещества, обобщени са характеристиките им, техния състав, техниката на въздействие и възможните последици.

В главата „Наркотиците – защо се започва, докъде се стига?“ се анализират основните причини, поради които младите хора посягат към дрогата и се акцентира на последствията от това. Анализът от блиц-анкетата дава отговор на въпросите, защо усилията на учители, родители и общество, като цяло, се провалят в борбата с наркотиците и упойващите вещества.

След двегодишна педагогическа дейност на автора по обучение и възпитание на наркомани в Бургаския затвор, кулминационния момент са разтърсващите разговори с наркозависими. **Обобщените резултати по приложната андрагогическа дейност е отчетена по проект за Ресоциализация на лишените от свобода в местата за изтърпяване на наказанието.**

Особено силна е изявата на андрагогическите знания на автора в последните глави на монографията: „Обобщаване и анализ на проведената анкета с ученици от IV до XI клас“ и „Изводи за педагогическата практика“. Стойностен е авторският практико-приложен модел „От теория към практика“, на разработените четири методически единици на теми за свободноизбираемата подготовка по здравно и

екологично възпитание от IV до XI клас. Обработени и обобщени са резултатите от анкета „Ученици и употреба на психоактивни вещества“.

Монографията дава андрагогически опит и знания за наркозависимите, служи като превантивен елемент във възпитанието на младежите за опазване от употреба на дрога, дава упование за методите на спасение и превенция.

53.Стаматова, Р. Защо лекувани наркомани не се интегрират в обществото

Изд. "Симолони 94", 2012, 44 стр.

Притежава рецензия в списание „Педагогика“, кн.5, 2012 г. от

Доц. д-р Иванка Йовкова Атанасова

Рецензията е преведена на английски език от Стела Николова

В тази монография се отразяват резултатите от експерименталната дейност и изследванията върху наркозависимите, дава се отговор на въпроса какво се случва с наркоманите след опити за лечение. Във физиологичен, биохимичен, физически и психологически аспект се разглежда влиянието на различните вещества върху човека. В разработката са описани реални житейски преживявания и съдби на наркомани, минали през различни форми на лечение на наркозависимите.

Анализиран е етап „лечение“ и резултата от неговото провеждане, описана е от педагогическа гледна точка създадената „надежда за излизане от „паяжината“, и срещащата подкрепа единствено от семействата “. Подробно са описани реални случаи от живота на хора, въз основа на които е направен опит за социализация на лекуваните. Създадена е методика за обнадяване на пострадалите, предложен и апробиран е модел за създаване на подкрепяща вяра, съчетана с възпитателни елементи и мотивация за себепознание.

С тази монография е направена решителна крачка от теорията на андрагогическата наука към житейските практически проблемни ситуации. Създадената теория трябва да стане достояние на възможно повече млади хора, с цел превенция към наркоманията. В съдържанието на монографията липсват наказания и упреци, няма банални статистически данни, липсва непонятна научна фактология, с която да се отегчава читателя. **Методологическите аспекти по превенция и възпитание на младежта са поднесени разбираемо**, сведените данни за влиянието на наркотичните вещества върху човека имат добър възпитателен момент и съдействат за положителния ефект на превантивните мерки.

II. СТУДИЯ

52.Стаматова, Р. Сигурност и реализацията на младите кадри.

Поставен е акцент на ефективното реализиране на образователно-възпитателната дейност, като огромно значение за това има университетската подготовката на младите учители при постъпване на работа и перманентното повишаване на педагогическата им квалификация. В тази връзка са посочени дидактически методи за актуализиране и осъвременяване на статута на младия педагог, въз основа на широка обществена дискусия по посока на педагогическия мениджмънт. Препоръчва се да се подобри работата с базовите учители и директори, отговорни за реализиране на качествената практика на студентите. След проведено изследване особено благоприятно се отразява създаването

на организационна структура и механизми, чрез които висшите училища подготвят бъдещите кадри за пазара на труда, както и установяването на връзка с работодателите.

59. Стаматова, Р. Стимулация логического мышления путем создания развивающей дидактической среды.

Студията съдържа и представя резултати от научно изследване, относно използването на развиващи логически игри и дидактични материали в педагогическата практика за стимулиране на логическото мислене у 5-6-годишните деца. **Доказано е, че дидактическата средата има силно възпитателно-образователно въздействие** върху детето. Извеждат се възможности за успешното приучване на децата към логично и креативно мислене, като реално се изучават и отчитат особеностите на субекта при развитието му в тази възраст, отчита се влиянието на средата като специфично поле за изява на детето в предучилищна възраст. Въз основа на принципите на развиващата се среда, се изследват деца и се отчита влиянието на дидактически развиващи средства в организиране на развиващата предметна среда, в която задачата на педагога е да осигури и представи „лаборатория“ за осъществяване на изследователската идея на детето. Като водещ елемент в организирането на развиващата предметна среда се очертават дидактичните материали. **Специфичното, въведено от автора, са условията за извършване на детската изследователска дейност и нуждата от специални познавателни средства и логико-математически игри.** Въвеждат се нови тенденции за влиянието на развиващите логически средства върху мисленето и познавателната мотивация на децата, която е **реализирана от автора чрез обогатяване и модернизиране на предметна развиваща среда** в детската градина с иновационно-познавателни методи, средства и технологии.

60. Стаматова, Р. Социальные аспекты употребления наркотических веществ.

В научната студия са **анализирани и доказани икономическите, социалните и културните предпоставки и закономерности, като определящи за развитието на човешката личност**, а общата, здравната и професионалната култура на индивида характеризират една страна от човешкото съществуване, а именно здравето. Липсата на компетентност по въпроса, свързан с формирането на позитивни социални и антинаркотични навици при децата поставя предизвикателството на автора за разработване на ново методическо обслужване и компетентно отношение към проблемното им поведение. Направен е анализ на световната статистика, от която е видно прогресивното увеличаване на наркоманията, свързано с намаляване възможностите на учениците от обречащата ги несигурност в бъдещето. **Задълбочено се обсъжда стихийния характер на наркозависимостта**, причина за изненади при ангажирането на малолетните и непълнолетните за извършване на конкретни престъпления. **Изследван и анализиран е процесът на ролева наситеност, изразяваща се в разширяване на сферите на дейности на индивида и предявяване на изисквания към него от страна на околните, представена е система от очаквания към личността за реализиране на определено поведение.** Реализира се изследване с малолетни и непълнолетни, представени са нагледно обобщени резултати в графика на причините за употреба на упойващи вещества. **Специфичното в анализа**

на автора е физиологичния и психически характер на наркозависимостта, който анализ е приложен върху влиянието на психоанализата за превенция. Правят се препоръки за възникналата необходимост от нормативно и законово уреждане на проблема за разпространение на психоупойващи вещества в училищата, за разработване на методическо обслужване на нуждаещите се семейства, за формиране у децата на позитивни социални и антинаркотични навици.

62. Stamatova R. New Educational Strategy for Information Technology Education.

В студията се разглежда проблема за обучението на хората в неравностойно положение, в частност на деца със специални образователни потребности (СОП), който е хуманна проява на загриженост към тях. Когато се разглежда вече формулирания проблем, отбелязвам, че освен автор, съм учител в начален етап на основната образователна степен и създадената методика е апробирана в личната ми педагогическа дейност. Приложената методика за дидактически подход при работа с деца със СОП е продължение на изложеното в монографията на автора „Методика за обучението на деца със специални образователни потребности (СОП) - Прогресивна мускулна дистрофия-тип Дюшен“, която също е иновация и принос за педагогическата практика.

Създадена е вариантна учебна програма, включваща разделите: общо моторно развитие, фина моторика, самообслужване, когнитивни умения, говорно-езикови умения и развитие, комуникация, социални умения, художествена и трудова дейност, лечебна физкултура. Научно-изследователският стремеж и резултатите на автора от четиригодишните усилия в реалната педагогическа дейност с детето със СОП са оптимистично опровержение на медицината, че хора с такава диагноза не подлежат на обучение и оgramотяване. Педагогическата цел на изследването е структурирана във времето и е съобразена с мястото на провежданата дейност, тя е съвкупност от информация, насочена към формиране на определени характеристики и личностни качества у ученика, от I до IV клас в условията на училище, и успоредно с това – в домашни условия. Анализът на изследването показва технологията на реализираната педагогическа дейност, включваща съпоставяне на медицинската и педагогическата система за класификация на дефектите. Извършен е исторически обзор на нормативни документи на МОН, регламентиращи начините и формите на обучение на деца със СОП. **Признава се и се отчита значимостта и ролята на автора на стидията, като учител, реализиращ авторската методика за справяне с проблема в реалните условия на масовото училище.** Акцентира се върху практико-приложния характер на научното изследване, на изготвянето на индивидуална форма за обучение на ученика, съобразена с личностните и здравословните му особености. За отчитане на резултатите от работата са разработени критерии за умствено, физическо, естетическо и социално развитие, а постигнатото от педагогическата дейност е отразено в обобщена графика 1. Приложението съдържа сравнителна съпоставка на годишния учебен норматив по учебни предмети в традиционната и индивидуалната форма на обучение, разработени план-конспекти, факсимилета от тетрадките на ученика в I-IV клас, за да се види отработения графичен компонент на писането му.

Студията е иновация във възпитателно-образователния процес на деца със СОП, която дава практически педагогически постулати на млади учители, специалисти и родители и може да служи като практическо пособие за справяне с подобни проблеми.

63. Stamatova R. Situations of Inclusive Education As a Way Of Modern and Equal Communication.

Разгледана е съвременната мисия на обучението в училище, която е фундамент за личностно развитие, чиято актуална цел е формиране на интелигентни и креативни личности. Авторът анализира основни черти на съвременността: хуманизъм и демократизъм, индивидуализация и социализация, висока комуникативност и съпричастност към решаване на глобалните проблеми. **Актуално в тематиката са посочени стратегически елементи за постоянна промяна в традиционното обучение и методи на динамично иновационно обучение в условията на постмодерното образование.** Различното от съществуващите публикации на други автори е изследвания и анализирания проблем на мотивацията за учене чрез информационни технологии и използването на компютър и Интернет в учебните часове. **Авторското заключение е, че качеството на образователната подготовка в училището е интегративна величина** и зависи от новите технологични операции, които осъвременяват учебния процес и превръщат образователната институция в желана територия за учащи и преподаватели. **Предложени са алтернативни техники и технологии, внедряването на които осигурява висока реална успеваемост** в урочната, извънкласната и извънучилищната дейност. **Изчислена е корелационната зависимост между мотивацията за учене и придобиването на информационно-технологични умения на учащите.** Предлага се практически апробиран избор на форми, методи и стратегии за обучение, които са определени от потребността за повишаване на ефективността на обучението. Класифицирани са формиращите у учащите различните стилове на дейност: информационна, организационна, интелектуална, изпълнителска. Подчертано е предимството на дейностния подход, чрез който се изграждат умения и компетенции, отразяващи не само специфиченото в съдържанието на предметната област, но и формиране на интелектуални, трудови, екологични и други умения и отношения. Предложена е методика на групова работа и самостоятелно справяне на учащите с реални проблеми - нов стил на учене, учене с експеримент, учене с откривателство, учене чрез съвременните технологии на обучение, съчетани с използването на информационно-комуникационна техника. Авторът дава своята препоръка, че управлението и обновяването на образованието се нуждае от специализирани, подчертано приложни стационарни научни и информационни звена, с мобилни структури и отговорен научен потенциал за експериментална, приложна и информационно-обучаваща дейност. **Синтезирани са постулати за развитие на положителна мотивация за учене през целия живот чрез съвременните информационни технологии и употребата на Интернет пространството в обучението на подрастващото поколение.**

64. Стаматова Р. Етико-педагогически проблеми в професионализме педагогических кадров.

В студията се **анализират новите социално-психологически аспекти на професионализма на педагогическите кадри, включващи потребности, интереси, мотивация и професионална удовлетвореност.** Авторът определя професионализма на педагозите като процес на постоянно личностно развитие и издигане на професионалния статус, чрез регламентирана квалификация, разширяване и усъвършенстване на уменията за работа с учащи и обогатяване на етично-ценностната система. Доказва се, че всеки етап от професионалната ориентация и реализацията на личността на бъдещия учител е изправена пред триединен постулат – факт с първостепенно значение за изграждането на съвременен научен подход към кадровия проблем в българската образователна система. Това е резултат от използвания комплексен подход на автора. Определено е като главна причина все още непреодоляната просветителска нагласа, която преобладава и в трите етапа на

професионализма на педагогическите специалисти. Особено актуално е заключението, че в първия етап „професионална ориентация“ - липсва достатъчно обективен критерий за цялостна оценка на личността на кандидат-студента, което води до едностранно надделяване на когнитивните критерии при селекцията на студентите в педагогическите ВУЗ. Доказани и изведени са две потребности: от една страна – по-широк интегративен подход към професионалната ориентация на педагогическите специалисти, а от друга – към цялостния процес на професионалното им формиране. **Синтезирани са потребностите за правилния и успешен подбор на бъдещите учители:** необходимост да се изготви от всеки ВУЗ система за професионален подбор, включваща оценка на диапазона на адаптация, интелект и възможности за повишаване нивото на професионалната ориентация. В процеса на обучение на студентите се отбелязва и още една потребност – задълбочено изучаване на организационните форми и средства в образованието, на принципите и закономерностите на педагогическата етика. Препоръчва се да се планират дейности в образованието, съобразно изискванията на „ Стратегия 2020“ за учене през целия живот, които да бъдат насочени към разработка на нова методология и методика за самообучение на учителите като продължаващо обучение.

65. Стаматова Р. Прототип стила жизни и успехи в начальном образовании.

В настоящата студия експериментално се анализира връзката между успеваемост/неуспеваемост на учениците и тяхното здравословно състояние /хронични заболявания, депресия, физическо развитие и други/. **Изведени са глобалните фактори, играещи роля върху успеваемостта на обучаваните** и тези като обкръжаващата среда, образование на родителите, заетостта на бащата и майката в семейството, отделеното време за общуване с децата, семейни доходи, жилищни условия, посещаемост и предварителна подготовка на детето в подготвителния клас. Изведена е зависимост между тези фактори и здравословния статус на учащия. **Отчетени са промените в организацията и провеждането на възпитателния процес** от първи клас до завършване на прогимназиално образование, **систематизирани са условията за придобиване на професионални и практически умения за справяне в житейски ситуации.**

Проведена е експериментална дейност в два етапа, с продължителност три години, по определени критерии за отчитане на успеваемостта. **Направеното анкетно проучване с родителите на непълнолетните учаци дава основание за актуални и важни за педагогическата практика изводи и предложения.** **Конкретизирана е аксиомата** „обучението на подрастващите е процес на подчертано въздействие на съвкупността от всички социални фактори, които оказват влияние и се отразяват върху възрастовата и индивидуалната динамика на развитие на всеки ученик“. Подчертава се влиянието на условията на живот и здравословен статус на учащите, отразяващи се върху реактивността им в обучителния процес. **Препоръчва се строго съблюдаване на психохигиенните изисквания** и спазване на регламентираната продължителност на учебни занятия, с оглед функционалните възможности на обучаваните и установяване на оптимални параметри на въздействие върху тях. С оглед укрепване на психическото здраве на подрастващите, авторът предлага да се използват различни методи и средства на физическата култура и спорт (подвижни игри, танци, хора, туризъм, екопоходи), задължителен отдых сред природата през ваканциите и да не се превишава нормативно определения брой ученици в един клас. **Препоръчва се разработване на Стратегия на базата на индивидуалния подход във възпитателната и**

обучаваща дейност в образователните институции на всички нива с оглед осигуряване на пълноценни грижи и здравословен начин за учене през целия живот.

66. Стаматова Р. Билингвизм и готовностъ детей к школе.

Експериментът е проведен с деца-билингви, преминали през едногодишно обучение, изразяващо се в реализиране на алтернативна програма – всекидневни тричасови занимания с тях и две двучасови ежеседмични сесии с родителите-роми, с цел формиране на умения за подкрепа на детското развитие. Обобщени в графики, положителните промени в експерименталната група конкретизират няколко аспекта на психологическото развитие на децата-билингви: развитие на речта, повишена инициативност за извършване на дейност, концентриране на вниманието, самоуважение от постигнати резултати, преминаване от външен към вътрешен начин на контрол. **Направен е количествен анализ на получените резултати, за който е използван стандартизиран инструментариум, възрастово съобразен с децата-билингви. Установени са проблеми** както с овладяването на българския език, така и проблеми при адаптацията им в училище и резултатите са онагледени в диаграми. **Комплексно се анализира и извежда причината** - липса на предучилищна подготовка при постъпване в първи клас, което е бариера за неовладяване на ролята „ученик“ и невъзможност за адаптиране към училищните условия. Въведено е понятието „билингвизъм“ и е конкретизирано определение. **Надгражда се логически и процесуално системният анализ - причина за напускане на училището** и отказ за обучение като следствие от неспособност от справяне с учебните изисквания. Важен етап е обучението в партньорство на родителите в такива семейства, както и създаване на интерес за тяхното ограмотяване, интерес от обучението на собствените им деца.

Основна специфика на философията, теорията и практиката на модела е неговата широка приложимост. За разлика от повечето познати модели, които залагат на определен «верен» или «добър» подход, в случая на учителя е дадена свободата сам да достигне до работещо за неговия клас решение, като използва предложения подход за анализ и оценка. За целта му се предоставят на разположение адекватни техники и инструменти. **Експериментът потвърждава изводите, че:** грижата за ранното образование на билингвите, особено развитието на когнитивните и социалните им умения, силно са подценени в тази подходяща възраст за формирането на личността. Препоръчана и разработена е алтернативна образователна програма за ученици и родителите им, която е доказала адекватното осигуряване на адаптация към училищните условия за безпроблемно включване на ромския етнос в реалностите на живота. **Предложена е образователно-възпитателна работа с родителите на децата-билингви, проведени са групови и индивидуални консултации за осъзнаване на родителската им роля.** Оценена е потребността от динамика на развитие на децата в началото и в края на проектното програмно реализиране за адаптация и подкрепа на ромските семейства и децата им. **Изграден е и предложен на други училища модул за създаване на адаптираща социална програма и са обобщени етапите на изменение на обкръжаващата среда.**

67. Стаматова Р. Детерминирование деятельности агрессоров и их жертв в школе.

Фокусирана върху предизвикателството, научната разработка детерминира дейността на насилниците и техните жертви в училище и определя възможните ситуации, които могат да служат за превенция към създадена вече конфликтна ситуация. Препоръчва се на дете, склонно към насилие, да му се отрежда наказание, а да се създават усложняващи състрадания с цел да се отработи това чувство към другите. Систематизирани са причините: липса на състрадателност е една от основните причини да се развива насилническо поведение; склонните към насилие са агресивни в поведението си и към възрастните; такива деца израстват в семейства без топлина и състрадание. Рефлексията не произлиза от занемареност към децата. Доказано е чрез експеримент, че и у такива деца, за които се грижат добре /според външни критерии – храна, грижа за здравето и материална обезпеченост/, също се среща агресивност. Направеното изследване показва, че родителите им обикновено са отстъпчиви и студени хора, не са възискателни и не поставят граници, толерират агресивното поведение, реагират остро при изгубване на търпение.

Предлага се практическо взаимодействие между социалното и педагогическото, което може да бъде обект на различно мотивиран изследователски интерес, **това естествено е довело до конструирането на поне три паралелни и различни научни рефлексии** спрямо него, а именно: „социология на образованието“, „педагогическа социология“ и „социална педагогика“. Към това ветрило от теоретични рамки вече се причислява и „теорията на социалната работа“ доколкото, както стана ясно, тя също се разглежда като смислово сходна на социалната педагогика. Смятам, че тези четири научни дисциплини естествено се декомпозират на две смислови групи, тъй като техният генезис следва две системни логики. С такива деца **трябва да се работи върху контрола на собствената им импулсивност**, развитие на емпатия и съчувствие. Необходимо е да им се поставят ясни и справедливи граници, да се учат, че ако ги спазват – светът е сигурно и приятелско място за всеки човек. Работата с деца, които насилват включва и работа с техните родители. Има и друга група деца, които са едновременно и насилници, и жертви, насилвани от „по-силни“ връстници и си отмъщават, като насилват по-слабия от тях. Те са най-рискови по отношение на бъдещото си развитие и израстване, защото търпят последиците и на единия, и на другия профил на насилието. Подобно на децата-жертви, те са с ниско самочувствие и са по-слабо приети от връстниците си и като насилниците имат съзнанието, че не могат да контролират поведението си, по-лоши ученици са в клас, имат склонност дори към убийство. Препоръчва се с тях да се работи за развиване на всички социални умения, в които обучаваме и жертвите, и насилниците.

Изследването обхваща ученици от 9-12 клас в средно образование, намиращо се в циганско гето на регионален град. Тестът обхваща четири компонента на микроклимата в реални училищни условия. Резултатите са онагледени в графика. Резултатите доказват, че учителската колегия разчита на предварително изготвената от автора стратегия за борба с насилието в училище, в ромските семейства и тяхната общност. Важен елемент от тази стратегия е интервенцията за борба с насилието, чиято цел е промяна на ученическите нагласи и готовност у учителите за предотвратяването им. Проведените множество събеседвания и обучение на родителите за избягване на тормоза в училище, създаденият план с насоки и консултации от училищния психолог, специалисти от Детска педагогическа стая и служители от МВР, спомага за облекчаване на напрежението и смекчаване на този нелек проблем в осигуряване на постоянен надзор за ред и сигурност в училищната среда.

68. Стаматова Р. Преобразование результатов учебы детей-билингвов путем адаптированной образовательной стратегии.

Извършеното изследване в тази студия е доказателство за успешно интегриране и подготовка на билингвистки деца чрез задължителната им подготовка по всички направления на учебната документация за предучилищна възраст и реализиране на адаптирана стратегия за работа с тях и семействата им. Това дава необходимата гаранция за развиване на комуникативните им умения, за безпроблемна адаптация и социализация, за справяне с проблемите на билингвизма в реална учебна среда.

Статистическите проучвания сочат непрекъснато нарастване броя на децата-билингви. Авторът поема предизвикателството за тяхната социализация, като процес продължителен и специфичен, свързан с преодоляване на редица трудности и в основата му лежи овладяването на официалния език, защото самостоятелната интелектуална изява на младежите в обществото изисква висока словесна култура. Определени са като особено значение за успешното му овладяване и за цялостното психическо развитие на детето - положителните емоции. Препоръчва се цялостната дейност в образователната институция да бъде организирана така, че да създава „емоционален комфорт“ за всички деца, да предизвиква у тях потребност да разкажат преживяното, видяното, да питат, да общуват.

За повишаване на ефективността на овладяването на езика от децата се препоръчва дидактически похват - рационално съчетаване на индивидуалните форми на организация на образователния процес с колективните и груповите, при които едновременно активно да участват всички обучавани. Определен е съществен момент от социализацията на детето - овладяването на втори език, чрез който попада в нова езикова ситуация; трябва да използва две езикови системи, като втората е под активното влияние на майчиния език. Българският език, като официален книжовен език, се овладява от подрастващите ром и турци в условията на класната стая. От проведени изследвания се установява че при постъпването в училище тези деца са монолингви, не билингви, както се очаква. Някои от тях владеят само майчин език, други използват съвсем слабо официалния език. Констатирани са важни фактори за мотивацията и емоционалното отношение към учителя. Създадена е адаптирана образователна стратегия, изработена от специализиран екип от автора като педагог, психолог, лекар, социални работници. Предварително е направена оценка на нивото на развитие на индивидуалните и възрастови особености и възможности. За оценяване на алтернативната възпитателно-образователна дейност е използван инструментариум за измерване на когнитивното развитие на билингвистките деца, който включва диагностични занимания и упражнения. Това ни подпомогна за установяване нивото на развитие на когнитивните умения за билингвистки деца на съответната възраст.

Следствие на експерименталната дейност се постига изменение на параметри, с което статистически се доказва постигане на успеваемост и резултатна възпитателна дейност по: ① Български език; ② Математика; ③ Ориентиране в социалния свят; ④ Ориентиране в природата. **Процедурата на изследването и анализът на резултатите обхваща** всички участници – деца и родители от ромски произход. Постиженията на билингвистките деца от входящ и изходящ тест са отразени във фиг.1. и фиг.2. на публикацията. **Постигнатите резултати доказват верността на изказаната хипотеза. Използван е експериментален модел за проучване на билингвизма**, който улеснява изследователската дейност за изясняване на динамиката и многоаспектността на проблема. **Получените данни убедително доказват, че резултативните данни при работа с деца от ромски произход и**

техните родители са следствие от успешно приложената адаптирана образователна програма, използвана успоредно със задължителната им подготовка за училище. Констатирани са изводи, предвид структурираните въздействия. Налице е едно по-непреднамерено общуване на български език, при което психичните бариери, породени от грешки и отрицателни оценки, са отпаднали; наблюдава се страничен ефект, който е **дефиниран като пораснала социална желателност** за приобщаване на билингвите към българската езикова среда. Част от вербалните трудности са преодоляни. **Направената експериментална оценка доказва, че определяща роля за успешното възприемане, осмисляне и пренос в реална ситуация на знанията и уменията на билингвите се дължи на всички усилия в триадата: „ученици – учители – родители“** за устойчива мотивация и превенция за отпадането на подрастващите роми от училище.

69. Stamatova R. Montessori Method for Successful Work in a Mixed-Age Group.

Конкретизиран е исторически обзор на многобройните промени, наложени от новите социално-икономически условия. **Приема се предизвикателството за приложението на Монтесорския метод в учебната среда и дидактичните материали**, които да отговарят на нуждите на детското физическо и сензитивно развитие. **Овлабяването на знания и възпитанието на децата като цяло следват принципа за свободата на избор.** Различният възрастов състав предопределя изискванията, подхода и методите на работа с тях. **Съобразявайки се с този фактор и индивидуалните им особености, за овладяване на знания и умения приоритетно се използва ситуационният подход** и това се извършва в хода на практическата им реализация. **Синтезирани са особеностите**, които се наблюдават: ① В резултат на различен възрастовия състав в смесената група има повече от един лидер; ② Намалява се броя на „изолираните“ деца в сравнение със стандартната група. **Създадена е благоприятна среда за общуване между децата** – по-големите деца са по-внимателни и отговорни, поемат и зачитат присъствието на по-малките, непринудено им дават пример за подражание. Направено е опознаване на приоритетите и слабостите за организацията на възпитателно-образователната среда в нея. Приема се за действителен принципа „Дисциплината трябва да се проявява чрез свободата“. Изключена е фронталната форма на работа с всички деца, поради спецификата на преподаване. **Апробирана е и предложена за практическа работа на педагози чрез стъпково представяне на материала.** Използва се методика за надграждане на наученото, както като част от следващи занимания, така и в по-широк контекст, включващ ежедневни игри или задължения.

Осъществяването на успешен урок с дете или група деца изключително много зависи от уменията на учителя да бъде „наблюдател“. Доказано е, че наблюденията се базират както върху антропологическите характеристики на всяко дете, така и върху неговите интереси и способности. Охарактеризирани са основните характеристики на урока: стегнатост, опростеност, обективност. **Теоретично и практически е определена закономерност, че педагогическото общуване в смесената възрастова група има своеобразен характер**, който доказва характеристиките на оптимална среда, която прави възможно едновременно ученето, събирането на социален опит и стимулирането на процесите на взаимовъздействие. Правилното използване и подредба на учебната среда е определена като приоритетна грижа на педагога. Подходящата организация на учебната среда е важен момент от дидактичните методики, използвани от автора.

Констатиран е дидактически похват - за да се постигне саморазвитие чрез независима работа с материалите, педагозите трябва да подсилят атрактивната им подредба, привличаща вниманието на децата. Броят на изложените дидактични материали трябва да е строго определен в зависимост от дейностите, които ще се извършват в учебния процес.

Правилно се прилага от автора Монтесорския метод в смесена възрастова група на предучилищна възраст, което спомага за процеса на взаимно разбиране и всяко дете формира своя Аз-образ като начало на своето личностно развитие и намалява влиянието в Аз-а на превъзходството на възрастните. (Фиг.1.) Успешно се използва закономерността, че поведението на голямото дете е в консенсус, намаля антагонизма с малкото дете и по-често се забелязват мотиви за помощ. Постига се личностно развитие на детето, усвоявайки социалния опит и емоционална устойчивост.

Следствие педагогическата практика са направени изводи и препоръки.

1. Смесената възрастова група в малките населени места дава възможност за адаптация на децата от предучилищна възраст от семейството и дома към детската градина; 2. Смесената възрастова група дава шанс на всяко дете за усвояване на богат социален опит и безпроблемно общуване в групата; 3. Всеки в групата създава елементи на „Аз-а“, изгражда лидерски качества и толерантност.

Представени са редица нетрадиционни форми и методи за превантивна и корекционна работа, които в по-близко или по-далечно бъдеще ще определят облика на социално-педагогическата подкрепа в училищен контекст. Различната възраст на децата в смесената възрастова група благоприятства развитието на играта, в която детето живее между фантазията и реалността. Наличието на представения метод на Montessori осигурява спокойна и хармонична среда за работа без агресия.

70. Stamatova R. Role of the Family for Formation of a Healthy Life in the Younger Generation.

В тази студия се разглежда проблема за въздействията върху здравето на хората, свързани със социално-икономическите условия на живот и увеличаване влиянието на вторичните рискови фактори върху него, които са причина за различните заболявания. **Доказано е**, че хората, които са психически здрави, се чувстват добре за себе си и удобно с другите, в състояние са да се справят с изискванията, предизвикателствата и промените в ежедневието. Чувството на радост или тревожност може да бъде отговор на различни неща, могат да идват и си отиват доста често. Обществото има тенденция да вижда психичните проблеми по различен начин от медицински аспект. Много хора гледат на тези условия като „слабости“ и често решават, че трябва да се справят сами. За съжаление, тази гледна точка ги лишава от получаване на професионална помощ, която може да облекчи техните проблеми. **Авторско твърдение е, че признаването на емоционален проблем и желанието да се получава помощ не е признак на слабост. Също така, отиването при терапевт в психиатрична клиника или консултирането в психологичен център, е напълно конфиденциално.** През последните няколко десетилетия редица изследователи са се занимавали с капацитета за растеж и промените в човешката личност. Повечето от тези психолози предпочитат да се нарича хуманистични психолози, предприели са нов и свеж поглед към човешкия характер, наблюдавали са различни типове хора – такива, които са описани от бихейвиоризма и психоанализата, от традиционните школи на психологията.

Авторът приема и разглежда подробно теория на Allport за „Психологически Здрава Личност“. Следствие на анализ на теорията, се

реализира изследване на индивидуалността. Определя се като основно чувството за автентично участие, отнасящо се до работата, семейството, свободното време и всички аспекти в живота. Добре развитото чувство за личностно разрешение извежда този капацитет за интимност, като на лицето показва автентично участие с любим човек и загрижеността за неговото или нейното благосъстояние. Доброта - вторият вид на топлота. Отнася се до разбиране на основното човешко състояние и чувство за родство с всички хора. Съпричастието за другите е резултат от „Разширение на въображението“ на собствените чувства към човечеството. Емоционална сигурност - характеристика на личността, включваща: здравословно личностно приемане, фрустрационна толерантност и емоционален контрол.

Теоретично са определени проявяващите три черти, защото възрастните хора разбират основния смисъл на сигурността: ① Личностното приемане; ② Фрустрационната толерантност ; ③ Емоционален контрол.

Анализът на изследването обхваща деца и възрастни с рискови фактори, рискови групи и рискови заболявания. (Фиг. 1. - Процентно отношение на изложените на негативно въздействие деца от различни семейства). **Предложена е стратегическа програма за здравословен начин на живот, осигуряване на квалифицирани специалисти – педагогически и медицински, които да реализират тази стратегическа потребност в обществото.** За нуждите на детската градина и училището **е разработена ергономична програма**, която информира родителите и учениците как да се предпазват от вредни за здравето им поведенчески прояви и начините за преодоляването им. **От голямо значение е работата със семейството**, за да се осигури по-високо ниво на здравно-хигиенна култура от родителите.

При анкетното проучване са установени нормите за разпределение на различните компоненти на хранителен режим (Фиг.2.). Конкретизирани са факторите, който влияят върху здравето на подрастващото поколение: жилищните условия и семейната среда; социално-икономическите фактори. Чрез личния пример и благоприятната семейна среда, в която расте детето то се формира като личност. Това е сигурният начин за изграденото дете във възпитателен и здравословен аспект. Посочват се домашна среда, здравословно и рационално хранене, физическа култура и спорт, полагането на подходящ за възрастта труд, които осигурява условия за здравословен и природосъобразен живот. Доказва се, че това гарантира изграждането на положителни навици – чрез подражание на родителския пример и полагане на волеви усилия за реализирането им. Авторът дава отговор за наличието на свобода и вътрешна сигурност, във възможността да се експериментира с различни модели на здрав характер.

71. Стаматова Р. Андрагогика и дистанционно обучение: теоретически анализ.

В студията се разглежда андрагогиката като наука, която притежава специфични особености, отразена в различни методи на преподаване и методи за управление на обучението и дистанционното обучение, което се извършва в Интернет мрежата и е завършено споделяне на ресурсите в мрежовата среда. От гледна точка на практиката, андрагогиката посочва, че инструкциите за възрастни трябва да се съсредоточат повече върху процеса и по-малко върху съдържанието, което се преподава. Стратегиите, като казуси, ролеви игри, симулации и самооценка, са най-полезните. Инструкторите (учителите), приемат ролята на посредник, а не като преподавател.

Исторически обосновано е образованието на възрастния в теорията на андрагогиката, като важна част от висшето образование. Посочват се **литературни източници за различните държави, където обучението се извършва по различни организационни планове:** дистанционно обучение, радио - телевизионни университети, университети на работниците, аматьори университети - University Medical College, Management College на образованието, колежи и университети за възрастни (продължаващо образование). Типът на записване също е различен: за професионален бакалавър (често пъти наричано специалист), независим студент - бакалавър, и студент – магистър. Self-изследването на висшето образование има двойствена природа: по двете образователни системи – обучение на деца и обучение на възрастни, в прегледа на които също така има нови форми на обучение.

Всяко решение на обучаващото звено за създаване на специалисти в дадена област, трябва да бъде добре обмислено и непременно обвързано със потребностите на региона, тъй като образованието завършва с издаване на диплом, или удостоверение за степен, сертификат за правоспособност.

Интерпретирана е разликата между андрагогика и дистанционното обучение. Андрагогиката се прилага в България, без значение на пол, възраст, раса, етническа принадлежност, образование, здравен статус, място на пребиваване и други елементи, които могат да се считат за ограничения, както и може да бъде самостоятелно организирано от провинциалните органи по време и място. Регистрацията за изпитите има специфични изисквания за различните професии, които трябва да бъдат спазени от кандидатите. Отражено в различни методи на преподаване и методи за управление на обучението, андрагогиката притежава специфични особености. Дистанционното обучение се извършва в Интернет мрежата и е завършено споделяне на ресурсите в мрежовата среда. Обикновено е завършено преподаването и ученето, студентите и преподавателите комуникират и студентът завършва възложената задача по Интернет мрежата, преподаването е визуално-базирано.

Различните възрасти предполагат различен начин на живот. Висшето образование и образованието за възрастни, се припокрива, тъй като пълнолетният младеж, който е навършил 18 години, тогава завършва образованието си и отива в университети, колежи или започва да учи по методиките на андрагогиката - образованието за възрастни. В контекста на ученето през целия живот и на обществото на знанието, развитието на социалното образование, образованието в общността за възрастни професионалисти, нашата страна е създала много добри условия, защото във всички видове училища, няма ограничения по възраст.

Наемането на лице за работа в андрагоговото обучение е не само педагог. Професионалното образование веднъж се счита като преподавателска кариера, често в начално, средно или висше училище. Но неговият обхват е значително по-широк, обхваща специфични знания и умения в много области на компетентност, които трябва да развият учащите. Направено е проучване на възрастовите различия в обучението по магистърски програми в университет с България. Изследваните лица са първа година от обучението си и са в специалности от направление „социални науки“ (социология, политология, философия и психология). Обобщените резултати са дадени във фиг.1. **Чрез андрагогиката се правят следните предположения за визията на обучението:** възрастните трябва да знаят защо е необходимо да научат нещо и да се учат от практическия опит; да се използват учебни подходи за възрастни, както за решаване на проблемни ситуации, така и съдържанието на учебната дисциплина; възрастните учат най-добре, когато тематиката е за незабавна употреба и има актуална за тях стойност. **От педагогическата практика, се заключава, че инструкциите за възрастни трябва да се съсредоточат повече върху процеса**

и по-малко върху съдържанието, което се преподава. Най-използвани са стратегиите като казуси, ролеви игри, симулации и самооценка.

72. Стаматова, Р. Исторически анализ на прехода от педагогика към андрагогика.

С настоящата студия теоретично се разглежда мнението, че най-доминиращата форма на обучение, както в Европа, така и в Америка, е педагогиката, или това, което някои хора наричат дидактични, традиционни, или насочени учителски подходи. Конкуrentната идея, от гледна точка на инструктирането на възрастни учащи, е един подход, който набра сила през последните три десетилетия, наречен андрагогика. **Целта на този ресурс е да предостави на заинтересованите някои разяснения, както по отношение на учебните форми, така и в съдържателен аспект на дадено научно направление.** Направен е подробен исторически анализ на прехода от педагогика към андрагогика. В момента, във висшите училища, педагогическият модел е прилаган еднакво към преподаването на деца и възрастни и в известен смисъл има противоречие в терминологията. Причината е, че като възрастни зрели, учащите стават все по-независими и отговорни за собствените си действия, при което те често са мотивирани да се учат от искрено желание за решаване на непосредствените проблеми в живота си. Растът на развитието на андрагогиката като алтернативен модел на обучение е помогнал да се промени това положение и да се подобри обучението на възрастните. **Анализира се, че андрагогиката е система от идеи, концепции и подходи към обучението за възрастни,** практикувана първо в Съединените щати от Malcolm Knowles. Определена е андрагогиката като друг модел на предположения за възрастни учащи, който се използва заедно с педагогическия модел на предположения, като по този начин предоставя два алтернативни модела за изпробване на предположенията по отношение на тяхната „годност“, в конкретни ситуации“. **Подробен се анализира приложението на Андрагогическия модел,** създаден от Knowles, разглеждат се четирите основни допускания за учащите, всички от които имат някаква връзка с нашите представи за способността на учащия, нужда и желание да поемат отговорност за учене.

Специален акцент е поставен на двете доминиращи гледни точки: едната е, че теоретичната рамка на образованието за възрастни се намира в педагогиката или неин клон, възрастова педагогика, а другата - че теоретичната рамка на образованието за възрастни се намира в андрагогиката - като относително самостоятелна наука, която включва цяла система от андрагогически дисциплини. Разгледани са подробно описанията на конкретната версия на андрагогиката на Knowles: различни предложения за инструктаж, конкретизиране ролите на инструкторите, комуникацията и нейните начини за осъществяване, предлаганите разнообразни анкетни карти, разработването на проекти, предлагането на стипендия, с цел засилване на самостоятелното учене. Посочват се причините за различията: старанието на хората да научат повече и да научат предаваната информация по-добре от пасивните лица в учебния процес; самообучението, което се появява „повече в унисон с нашия естествен процес на психологическото ни развитие“; наблюдението, което развива образователните иновации и свързаните с него нетрадиционни програми „Open University“. **Защитава се тезата за неформалното образование като институционална и професионална реалност,** а така също и на настоящето и

перспективите пред университетските дисциплини и специалности свързани с неформалното образование. **Акцентира се и се анализира проблема, който стои пред педагогиката и андрагогиката, дългосрочната причина по отношение на индивидуалното и колективно оцеляване.** Прилаган правилно, андрагогическият подход към преподаването и ученето в ръцете на опитен и всеотдаен посредник (инструктор), може да има положителен ефект върху възрастния учащ.

73. Стаматова Р., Андрагогическите ситуации в педагогическата работа и проявление на степиотипа в родителските срещи.

В студията се изследва и анализира съвременното училище, изправено пред множество предизвикателства - динамиката на ценностните нагласи в обществото, влиянието на новите информационни и комуникационни технологии, високите равнища на социална несигурност и безработица, загубата на престиж и доверие, девалвацията на образованието като ценност.

Студията представя едно интердисциплинарно изследване на проявенията на стресовите ситуации в педагогическия труд. Упражняването на учителската професия се реализира в различни видове училища – начални, основни и средни, с цикличен работен график, различен обем и ритъм на работа. За учителите е характерно професионалното развитие и кариерното израстване на едно и също работно място. Анализират се създадените възможности за диференцирано заплащане на труда на заеманите еднакви позиции в едно и също училище с отчитане на индивидуалния принос. **Акцентира се на дефицитите в теорията на възпитанието, увеличаване емоционален праг на чувствителност при родителите.** Авторът защитава тезата, че учителят трябва да предизвика процес на споделяне от страна на родителя. Дългогодишната педагогическа работа на автора с родители е прагматично ориентирана към изграждане на конкретни умения, ценности и представи, приложими в ежедневието с децата. Подчертава се, че взаимоотношенията в колектива и тези с учениците, са личностно зависими, но се детерминират от възрастовите, половите и етнокултурните особености на участниците в групите. Отношението „работа-семејство“ е силно повлиявано от професионалната роля на учителя, която той приема за свое призвание и изпълнява и в частния си живот. Заключават се, че това поражда напрежение у дома, където учителят продължава да поучава и наставлява, а в обществото се митологизира един изкривен образ на учителя.

Второто равнище на рефлексия е посветено на концептуализирането на собствен модул на педагогическия труд – стресовите ситуации при работа с родителите! В контекста на съвременния образователен процес отношението „учител-родител“ изисква определени характерологични черти у учителя, които имат важно значение. Предлага се проверен в практиката добър вариант - родителите да се опознаят взаимно, да създадат помежду си доверие, да работят в синхрон с учителя, а учителят като опитен педагог да намали дистанцията и да работи с тях с цел – добрите учебно-възпитателни резултати на децата. Акцентът се поставя на съществуващите отпреди много години родителски срещи. **С оглед водещата ключова цел „да се спечели родителя“, т.е., да се приобщи към учебно-възпитателния процес, да се създаде доверие между учители и родители, в студията са подчертани няколко дидактически техники за успешна работа с родителите:** 1. Създаване на родителско доверие към учителя. 2. Чрез педагогическите си компетенции учителят е необходимо да покаже пред родителя значението на ролята си във възпитанието на детето. 3. Към проблемите на учениците учителят трябва да подхожда диференцирано, груповата практика никога не е била подходяща и особено сега, в условията на новите

реалности. 4. В рамките на педагогическото общуване с родителя, учителят никога не трябва да пренебрегва позитивното в поведението на детето.

Анализирани са получените експериментални данни от нетрадиционните родителски срещи. Сътрудничеството е форма на общуване, при която учителят и родителят работят върху една задача – учебно-възпитателните проблеми на детето. Стремехът на автора, като учител, е в непрестанното търсене и прилагане на новаторски форми на обучение, които да допълват и разширяват традиционното преподаване. В центъра на този процес се поставя личността на ученика, с нейния индивидуален потенциал и потребности. Резултатите от проведеното обучение на родителите са отразени във фиг.1. на студията, а заключението съдържа два важни момента, които се препоръчват за добрата педагогическа практика при разрешаване на проблемите в триадата: „ученици – учители – родители“.

74. Stamatova R., Pedagogical Realization of the Humour as a Method and Instrument for Teaching in Young Children’s Age.

Студията разглежда използването на хумора в детска възраст като метод и инструмент на обучение, помагач на децата с лекота да разбират смисъла на определени мисли и чувства, произтичащи от неговия занимателно-забавен елемент и характер. **Приложението му в педагогическата практика на детския учител го превръща в изкуство, подпомагащо подрастващите още в ранна възраст да разбират смисъла му.** Изданието, в което се открояват редица новаторски тези и резултати, съдържа и елементи и текстове, които му предават полезност за широк кръг ползватели, нуждаещи се от допълнителни знания и компетентност за ефективен микромениджмънт в учебен контекст. **Това се постига чрез серия от техники (специализирани рубрики) в университетската подготовка на студентите – бъдещи учители.** Обръща се внимание на приложението на хумора в обучителния процес с подрастващите като метод за разграничаване на смешното и грозното в живота от развлекателно-забавното му измерване; да ги научат да се смеят, разбирайки смисъла на хумора; детската усмивка да съпътства емоцията и преживяванията.

В диаграми нагледно е отразено развиването на чувството за хумор и приемането на нещата откъм забавната им страна в обучаващия и възпитателния процес; анализирана е научната му значимост, която се обяснява с неговата роля като инструмент за развитието и познанието, като показател за формирането на някои когнитивни функции.

Апробирани и систематизирани са няколко постулата за педагогическата практика, които са предложени на семейството: детският хумор се развива в семейството, което е огледален образ на детското развитие – какъвто е хуморът на родителите, такъв се придобива и от децата им; родителите и учителите трябва да помагат на децата от ранна възраст да разберат двойния смисъл на думите, да им разказват подходящи смешки и анекдоти, проявявайки търпение с тях; родителите и учителите да гледат комедии заедно с децата, но преди това да са уверени, че хуморът е подходящ за възрастта им; да се влага чувство за хумор при изпълнение на битови и трудови задачи. Авторско предложение е - ако се намери верният тон за общуване, хуморът може да бъде невероятно ефективен начин за преминаване през трудните ситуации. Нека винаги да помним, че по-големите деца ненавиждат сарказма, насочен към тях, но обожават остроумието.

75. Stamatova R. Stimulus and its Role in Young Children.

Студията е иновативно експериментално изследване, което доказва сигурния начин как да се убедят хората да се държат по желан начин и да бъдат възнаградени за това – чрез прилагане на стимули. Доказва се също, че хората не трябва да бъдат възнаграждавани (подкупвани) да вършат желани неща. Дори когато признаваме необходимостта на стимулите, не е очевидно как да се установят тези, които мотивират желаното действие. **В педагогическата си дейност, авторът попада на емоционалната съпротива, която някои хора проявяват срещу използването на стимули.** Това никога не е било пречка да се прилагат в ежедневноста му работа в училище, защото наблюдава у децата радост да бъдат оценявани и възнаградени за положените усилия. Увереността идва като защитен саморефлекс, който дава сигурността, че добрите неща трябва да бъдат мотивирани от съчувствие и загриженост, а не от егоизъм и надменност.

Анализира се убеждаването на хората, че използването на подходящи стимули повишава работоспособността. Те са определящ фактор за хармонията в живота им, поддържат позитивна нагласа и им дават по-голяма сигурност да следват поставените цели докрай.

Организацията в образованието е добър пример как една система от правила може да създаде обстановка, в която частните стимули да мотивират обществено сътрудничество между родителите на обучаващите. Органите на организация на образованието не създават стимули пряко. В буквален смисъл, училището не създава стимули изобщо. **Авторска иновационна теза е, че най-важните стимули идват от субективните желания на индивидите:** стимулът да се учи, да се спечели уважение, да се направи училището желана територия за децата, да се осигурят родителите с вярна информация за личностното израстване на децата си. Акцентирано е върху стимулите, които могат да бъдат предадени само чрез училището, съдържат информация, която насърчава социалното сътрудничество между учащите, а главните усилия на всички трябва да се насочат към стимулиране на интереса на децата в учене. **Определят се потребностите от използване набор от стратегии, разнообразие от методи на преподаване и учене, така че да се създадат силните предпочитания. Подбрани от автора са добри динамични, забавни игри, извършвани с помощта на различни ситуации, гледане на компютърни анимации, игри с ролеви характер, забавления, всичко това привлича вниманието на децата към силата на желанията. Приложени са и предложени на младите педагози:** стартиране на игра по предпочитанията на децата; пълно разгръщане на талантите на децата; мобилизиране на детския ентузиазъм чрез влиянието на музиката, пеене и танцуване; създаване и поддържане на непрекъснат контакт в триадата ученици – учители – родители като стимул и предпочитания за учене; създаване на ситуации, за стимулиране на предпочитанията за учене; осигуряване на подходящи и навременни насърчителни похвали.

Онагледени с диаграми са резултатите от изследването, проведено с родители на децата, чрез обучение на нови за тях практически умения от приложни изкуства, като са обнадеждаващи и чрез тях се доказва как хората се учат на нови неща. Авторът описва и коментира собствените си методики на учене, ползите от научаването на определени практически умения, дава препоръки за действията на детето, които винаги трябва да са целенасочени към обучение и възпитание. **Акцентира се на професионалната задача на педагога** – да се определи кои чувства са продуктивни за учащите - приятните, неприятните или неутралните; кои от тях биха ги мобилизирали максимално за работа и да ги комбинира, да ги приложи индивидуално или по групи. Ефективният педагог умее да използва чувствата на

учащите за повишаване на мотивацията им за учене, докато интуитивният - само реагира на отсъствието им.

76. Стаматова Р., Практическа концепция на неформалното обучение.

В студията се представя един холистичен и системен подход към същността и съществуването на неформалното образование. Холистичността е свързана с третирането на неформалното образование не като някаква откъсната и самодостатъчна реалност, а като естествен елемент или аспект на човешките практики за целенасочено и специално организирано предаване на индивидуален и социален опит и ценности. **Защитава се разбирането, че всяко от тях може да бъде разбрано и оползотворено по най-добрия начин чрез влягане на любов в работата с младежите и хората край нас. Единственият начин да бъдат интериоризирани приоритетите на интеркултурното образование и възпитание е те да се преживеят.** Възможност за такова обучение и възпитание, допълващо интеркултурно учене, дава извънкласните дейности по проект, осигуряващи автентично и неформално обучение. Този проблем добива особена значимост, когато бъде отнесен към особеностите на юношеската възраст, в която се разширяват възможностите за контакти, за опознаване на света и формиране на ценности.

Системността като другата базисна характеристика на подхода е разпознаваема на поредица от аналитични равнища. Определението за неформалното обучение се основава и е регламентирано в официални учебни програми, семинари и други обучаващи мероприятия, независимо от това дали дейността с учащите се провежда в класна стая или е в наличност онлайн поведение. От една страна, **изложението следва много ясна дедуктивна логика** – от образованието и неговите единни характеристики и динамика към спецификата им при неформалното образование в частност; от философиите (идеите) за неформалното учене и образование към теориите и практиките, които ги подкрепят и проектират. От друга страна, **в изследването са определени ясно системните връзки между неформалното образование като социален феномен и социалната педагогика като интердисциплинарна наука**, за която то е значим обект на научен интерес. Неформалното обучение се извършва чрез социално взаимодействие с естеството на педагогическия трансфер на знания и проникване в тях, самостоятелно инициран от учащия, наличие на самоконтрол и самостоятелно отговорен живот. Неформалното учене е навсякъде, защото животът може да се случи навред и по всяко време, интегрира се в обкръжаващата среда и възниква естествено, когато това има смисъл.

Специален акцент е поставен на основни характеристики на неформалното обучение. Повечето организации все още използват и предпочитат традиционните форми на обучение, като единствен начин да се отговори на нуждите от обучение на работещите в тях служители. В действителност това е естествена част от неформалното обучение. Това е системен, организиран и ефективен начин на живот, но също така и най-често използвана форма за обучение на различни и разнородни по състав групи.

Акцентирано е върху въпроса как неформалното обучение може да служи на организациите (предприятието, институцията) - чрез използване на неформални обучителни дейности и чрез навременно удовлетворяване на всички

външни нужди от обучение на работещите в нея. **Подробно са разгледани два аспекта:** въз основа на въздействието от извършваната работа в отговор на потребностите от подобряване на знания и разширяване на уменията и практическите компетенции; при необходимост от провеждане на дългосрочно обучение, неформалното обучение е по-добър начин и се препоръчва като ефективна стратегия. **В резултат на анализа и проведената практическа апробация на концепцията за неформално обучение** са направени важни изводи, като: проектите с интеркултурна насоченост създават възможности за преживяване на силни емоции и възбуждания чрез разнообразна палитра от дейности, създаващи условия юношите да обогатяват знанията и компетентностите си и да придобиват личен опит в межкултурното взаимодействие; неформалното учене е неотменно свързано с една от основните потребности в съвременния живот – общуването с връстници и специалисти, желанието на учащите да извършват съвместни дейности, които подпомагат формирането на умения за работа в екип; извънкласните дейности в рамките на проект дават шанс на учащите независимо млади или възрастни хора, да получат и разширят своите професионални знания и практически умения и да развият лингвистични компетентности на практика; проектните дейности са източник на богата информация за неформално обучение, предоставят незаменяема възможност за неформално учене, което успешно допълва и разширява знанията и уменията, които се получават в учебните часове в училище.

77. Стаматова Р., Интеркултурно образование и пошаговa стратегия неформалногo обучения.

Извършеното експериментално изследване поставя с голяма сила въпроса за актуалността на придобиването на умения за неформална и интеркултурна комуникация в дух на толерантност към различните култури. В статията е публикувана авторска стъпкова стратегия на неформално обучение по проекти с интеркултурна насоченост и са показани обобщени резултати от направената анкета. Интеркултурното образование е образование, насочено към развиване на съвременни технологични умения. Срещата на различните култури често е трудна, но с известни усилия тя би могла да бъде особено обогатяваща и ползотворна. **Стъпковата стратегия на неформалното обучение обхваща:** наемане на участници в проучването и в неформалното обучение; инициране на проект; самостоятелно учене и споделяне; постигане на допълнителни резултати; резюме на проекта. Предложена е методика за „Спечелване на кредити“: 1. При неформалното обучение материалната награда е от второстепенно значение, най-важното нещо е умственото стимулиране за успешност в тази нелека дейност; 2. Неформалните обучителни дейности не са за еднократна, а за текуща употреба и затова няма официална церемония при дипломирането. Всичко е направено неофициално, включително и наградите; 3. Неформалното учене не може да замести в частност формалното обучение на персонала, но то спомага да се получи основно обучение за новите служители и внася различие от традиционния учебен процес.

Представените резултати от изследването са графично онагледени. (фиг.1.). Стремешът към опознаване на чуждата култура, толерантността към различията, зачитането на правата и достойнствата на представителите на различни етноси, залягат в редица нормативни документи, които са част от стратегиите на обучаващите институции. Малко вероятно е да се възпитат такива ценности у учениците, които приемат училището като досадно задължение и го посещават без желание. **С тази цел авторът поставя с голяма сила въпроса за актуалността на придобиването умения за неформална и интеркултурна комуникация в**

дух на толерантност към различните култури. Препоръчва се да се насочат целите на обучението към формиране на знания и професионални умения, които да подпомагат личностното развитие на младежта, да създават тяхното достойнство на работното място и да могат да получат съвременни технологични умения, независимо от местоположението си.

78. Стаматова Р., Мотивацията за труд в условията на професионална интеграция на педагози от мултикултурни училища

Представени са резултати от експериментално изследване за диагностициране отношението на учители, работещи в мултикултурни училища. Акцентира се върху иновациите и политиките в областта на образователната интеграция на деца ,ученици и възрастни от етническите малцинства. Цел на изследването е да се установи отношението към иновациите и образователната интеграция на българските учители, работещи в мултикултурни училища.

Анализирани са професионалните постижения в дейностите при изпълняване на учителската длъжност, като се работи по тезата: „ефикасно, ефективно и качествено реализиране на стандартите“. Имайки предвид стандартите за учебно съдържание и стандарта за учителска правоспособност и квалификация, се акцентира върху труда на учителя, като резултат на неговия професионализъм. Авторски е иновативният концептуално-технологичен модел за мотивационна компетентност на учителя, работещ в мултикултурна среда, кореспондиращ с професионализма му. Експериментиран и внедрен в практиката, моделът се основава на идеята за профили на професионално-педагогическите постижения. Профилите са тези, които могат да осигурят достатъчно обективно съизмерване, а оттам – оценяване (признаване) на мотивацията на учителя. Приет е основният инструментален признак за удостоверяване на един или друг модел (профил) на авторитет/професионализъм - владееенето от учителя на научно-теоретични знания и съответната степен на умения и компетентности за тяхното практическо прилагане.

79. Стаматова Р., Отражение на промяната на образователната интеграция в професионална интеграция на учители от мултикултурни училища

Защитава се тезата: не рутината прави учителя креативен, напротив – тя може да е признак за емоционално „изгаряне“. Изследвано и доказано е, че това е причината много учители да възприемат професията си като трудно поносима отговорност и да търсят реализация в други сфери на обществения живот. При конструиране на модела е заложено хипотетично твърдение: учителите имат негативно отношение към образователната интеграция, защото срещат трудности при работата си с деца от етнически малцинства поради липсата на специализирана подготовка и квалификация и може да се счита за потвърдена, защото учителите не проявяват интеркултурна сензитивност и се поддават на манипулативни твърдения. Липсва им педагогическа методология на интеркултурното образование, разбирано като основа и технология на приобщаване и удовлетворяване на специфични образователни потребности, породени от различията в културите и техните основни ценности. В изследване се доказва, че приемането на ценностите на интеркултурното образование е част от методологическото решение,

разбирано като движение в училищата за получаване на информация и за сливане на културите, за формиране на уважение и хармония, за създаване на обстановка, в която всички деца ще се чувстват покровителствани, ценени и уважавани, идентифицирани със своята собствена идентичност. В заключение: по този начин в по-голяма част от тях се формират положителни нагласи, толерантност и уважение към другостта, а децата от малцинството придобиват увереност и се укрепва тяхното самосъзнание.

НАПРАВЛЕНИЕ „ДИДАКТИКА“ - I група

3. СТАТИИ В ГОДИШНИЦИ И СПИСАНИЯ

По списъка на публикациите: 8, 9, 10, 34, 57.

8. Върху основата на проведените проучвания и работата ни с първокласниците са направени и експериментално са доказани заключение и изводи: обучението в музикално-творческата дейност чрез музикално-двигателните импровизации и изясняването на психологическите механизми на въздействието им върху детската личност осветлява още една страна със съществено значение за цялостния образователен процес в училището. Куклено-театралното изкуство е ефективно средство за успешно реализиране на програмното съдържание по всички учебни предмети при обективно отчитане закономерностите на цялостния педагогически процес.

9. Акцентира се върху работата на съчинение-описание с учениците от начална училищна възраст и същата се определя като сложна и многообразна. Обръща се внимание на целта - да се развиват и усъвършенстват словесните способности на обучаваните за изграждане на последователно и точно изложение, в което да се разкрият творческите страни на детската личност. **Прилагането на съчинение-описание разгръща въображението и засилва мисловните процеси,** приучвайки учениците да търсят, събират, сравняват, анализират и синтезират, подчинявайки мисленето си на определена тема и идея. Практически приложената дидактическа стратегия на автора е постижение и добро начало, създаващо образовани, логично мислещи и креативни личности.

10. Използвайки учебното съдържание по Роден край в първи клас, като източник за осъществяване на съвременните изисквания за самостоятелно и активно участие на учениците, се прилага дидактическа образователна система за развиване на логическото мислене, за екологично възпитание и образование. **Авторски са използваните обучаващи похвати в учебната работа, активизиращи мисленето на учениците** – от една страна и внасящи емоционалност – от друга страна. **Този дидактически похват е апробиран повторно** в урок на тема „Нашето Черноморско крайбрежие – дивната, бисерна огърлица на Родината ни“ и доказва добри педагогически резултати.

34. Чрез експериментално изследване се защитава теза за прилагането на проблемния подход за развиване на познавателната самостоятелност на учениците (Човекът и природата - IV клас). **Създадено е осъвременено учебното съдържание на авторски експериментални уроци, способстващо за формиране на самостоятелност у учащите.** С оглед превръщането на учебната дейност на учащите от репродуктивна в творческа, **са внедрени занимателни, проблемно-познавателни и екологични задачи.** Системното прилагане на проблемния подход в обучението доказва повишаване на познавателно-емоционалния интелект на децата.

57. Изследвани са здравни и социално-психологически аспекти на ученическата успеваемост и са проучени основните фактори, които влияят върху нея. Получените резултати доказват приетата хипотеза за повишена ефективност на педагогическата дейност, отнасяща се до влияние на фактори, като: липса на системна предучилищна подготовка поради чести отсъствия от детската градина; функционални нарушения в четенето и писането – резултат от дислексии и дисграфии; наличието на кръстосана латерализация. Препоръчва се навременно откриване на рисковите фактори, с цел възможност за превенция и прилагане на подходяща възпитателно-обучаваща стратегия. Тази стратегия е приложена и за бързото ориентиране и интегриране на децата със специални образователни потребности, за тяхното успешно целодневно обучение в училище.

4. ДОКЛАДИ

По списък на публикациите: 1, 6, 13, 15, 17, 20, 26, 28, 42, 43, 51.

1. Анализира се прилагането на самостоятелна работа на ученика от начална училищна възраст с учебник и книга и **се доказва огромното значение за успешния двустранен дидактичен процес „учител – ученик“.** Ето защо авторът прилага този елемент в педагогическата си дейност и постига изграждането на базови умения за подбор и запомняне на най-необходимата познавателна информация чрез метода на повторението и интонационното акцентуване. **Активира се в действеност принципа на нагледност,** осигуряващ взаимодействие между „учител-ученик-родител“. Развива се способността за успешно реализиране на самостоятелната дейност на децата.

6. Сред резултатите на целенасочената образователна дейност е възпитаването на самостоятелност в играта и труда, които развиват личностни характеристики на детската личност – активност, инициативност, готовност за вземане на решения и справяне с практически ситуации от ежедневието.

13. В процеса на учебна дейност по запознаване на децата в детската градина и училището с екологични понятия, разширяването и обогатяването на съдържанието на екологичните понятия спомага за изграждане на екологична култура в най-ранна възраст. **Целесъобразното прилагане в учебния процес на дидактически принципи и методи на обучение, и методи на възпитание, оказват положителен ефект за постигане на висока успеваемост.** Придобитите знания и практически умения в екологична насоченост се превръща в основа на природозащитното поведение и култура на подрастващите.

15. Опитно-експерименталната дейност с екологична насоченост е фундамент за развиване на екологична култура у учениците от I-IV клас. Тя е съобразена с потребността от овладяване и прилагане на придобитите знания и умения в опазване на природната среда. Проведените наблюдения в Странджа планина, по брега на Черноморието и в родния край спомагат за формиране на положително отношение у учениците, формира ги като ревностни защитници на Природата.

17. Съвременното състояние на педагогическата реалност налага непрекъснато апробиране на нови идеи и подходи за постигане на адекватна образователна политика. **Систематизирани са нагледно-образни похвати за активизиране на мисловните процеси** на учениците, което допринася за разчупване на образователните догми и използване на проблемно-познавателни и здравно-екологични елементи в процеса на преподаване и учене. **Осъществен е**

иновационен механизъм за повишаване относителния дял на занимателните елементи в обучението, подпомагащ и реализиращ принципа за системност и научност в преподаването.

20. Използването на краеведския принцип и краезнанието в учебната дейност (по Роден край, Околен свят, Човекът и природата), **спомогат за реализиране на образователни и възпитателни цели**, за успешно усвояване на програмното съдържание и изграждане на отношение към природата у учениците. Наред с изучаването на растенията и животните в родния край, на неговите забележителности, малките краеведи успешно се справят с природозащитни ситуации, овладяват природозащитно поведение и култура.

26. Като педагогически консултант на своите ученици авторът работи в екип с ресурсен учител, психолог и логопед – **в това намира и правилната стратегия за решаване на проблеми на деца със специални образователни потребности (СОП). Създадена е сигурност за реално постигнат успех и поставя основите на практически дидактически концепции за осигуряване на максимален шанс** на всички деца от уязвими социални групи да се учат и живеят в реална училищна среда. С цел продуктивно обучението, е създадена съвременна архитектурна среда и материално техническо обезпечаване на учебния процес, мини рехабилитационен център в училище и кинезитерапевт, методически център за консултиране и подпомагане на родителите за справяне с учебната дейност и самоподготовката на дете със СОП.

28. Като се приема, че инструментариумът на експериментално изследване е основна теоретична концепция, се осъществява възпитателна и обучаваща дейност в система с екологична насоченост. **При планиране и реализиране на цялостната дейност са взети под внимание новите педагогически парадигми и съвременни тенденции от световната образователна наука.** Направен е извод: използването на занимателно-познавателни елементи в обучението по природните науки (Роден край, Околен свят, Човекът и природата), води до позитивно, трайно отношение на децата към Природата, повишава тяхната мотивация за опазване на природните забележителности.

42. Дидактически са обосновани: краеведските знания, умения и компетенции на подрастващите, които разширяват светогледа им, обогатяват нравствено-естетическите им познания за устойчиво развитие - внедряване на нови екологични технологии в производството, изграждане на съвременни пречиствателни станции, спазване на природните закони.

43. С оглед формиране на компоненти на самосъзнанието и критерии за самооценка, се дава възможност за повишаване на познавателната детска активност, за възпитаване на увереност и самодисциплина у обучаваните. Като участник в ежегодното Национално външно оценяване в IV клас, авторът дава практически предложения за повишаване степента на овладяните знания и предписва дидактически правила за учащите да се научат да прилагат получените знания в реални практически ситуации.

51. Обосновани са теоретичните и дидактическите аспекти за формиране на природонаучни понятия при традиционното и програмираното обучение в училище. Предложено е осъвременяване на съдържателната страна на образователната парадигма, насочвайки педагогическата колегия към подобряване на логическата стратегия на информационното съдържание по всички учебни предмети (I-IV клас), към използване на информационните технологии в учебната, извънкласната и извънучилищната дейност.

5. УЧЕБНИ ПОМАГАЛА

По списък на публикациите: 12, 32.

12. „Екологично образование в началното училище. Система за екологично образование на учащите се в Бургас“

Методическо пособие за учителя, Изд. „Община Бургас“,
по проект „Зеленият Бургас“, ISBN 954 90495 15

В методическото пособие за учителя „Система за екологичното образование на учащите се в Бургас“, се **разглеждат основните насоки от частната дидактика по Екология** и включва предучилищно, начално и средно ниво на образование. Отделено е съдържание за педагогическата дейност на учители и на обществени организации.

Пособието е предназначено за детски и начални учители, методисти, специалисти в областта на опазване на околната среда, издадено по инициатива на българо-холандския проект „Зеленият Бургас“. **Като участник в колектива на изданието в разработката „Екологично образование в началното училище“, авторът препоръчва на учителската колегия и включва в съдържанието иновационните си идеи, за развитие на учебната мотивация на учащите. Конкретизирани са значимите подходи в учебно-възпитателната работа.** За допълване и надграждане на учебното съдържание е **създадена примерна тематика с класификация на ключови понятия** по класове (I-IV клас).

Разгледана е „фенологията“ като наука за сезонните явления в живата природа, изучаваща главно измененията в животинския и растителен свят. В помощ на началния учител се предлагат таблици, които са вариант на: Дневник за фенологични наблюдения на широколистно дърво; Дневник за наблюдения на прелетни птици. Отражена е в табличен вид и Тематика за различните видове наблюдения (I-IV клас), като са посочени и помощни методи за осъществяването им (сравнение, учебна екскурзия). **Схематично е показан начина за диагностика на изходното ниво на ученическите знания**, за провеждане на качествени фенологични наблюдения. **Препоръчва се съчетаване на екскурзиите с различни видове игри** сред природата, които правят заниманията много интересни и възпитателни.

32. „Екодружка, екологично учебно помагало за II, III и IV клас“

Изд. „Марк“, 2007, ISBN 978-954-92099-1-4

Одобрено като учебно помагало с Протокол №14
от 17.09.1998г. на МОН

Резанция от: Доц. д-р Лиляна Никова-Владова
Доц. д-р Иванка Атанасова

Учебното помагало „Екодружка“ е с екологична насоченост за ученици от II, III, IV клас, **одобрена от МОН. Предлага се богат набор от задачи с различен характер:** избор на един отговор от няколко възможни, отворен отговор, попълване на липсващи думи, редактиране на текст, дорисуване, избор на вярна пътечка в картинка. **Предложени са образователни и забавни кръстословици. Съдържанието е дидактически издържано и осигурява разнообразие, предизвиква интереса на учащите, което създава логическа последователност за усвояването на значителен обем** от екологични и природозащитни знания. Последните две части са предназначени за по-големи ученици.

6. СТАТИИ В НАЦИОНАЛЕН ВЕСТНИК

По списък на публикациите: 40.

40. Статията е резултат на националното движение „Голямото четене“, иницирано от медиите в България и разглежда проблема за четенето като основа на логическото търсене на знания. Извършено е анкетно проучване и са анализирани резултатите. Доказани са следните изводи, следствие на които е изградена стъпкова дидактическа стратегия: първа стъпка – мотивация на децата в начален етап на основната образователна степен да четат книги чрез разбиране на прочетеното от тях; втора стъпка – чрез четенето да се стимулира и развива логическото търсене на причини и следствия; трета стъпка – да се постига добра четивна техника. Подчертава се основната причина за отрицателните външни фактори и прояви - избягването на четене. Препоръчва се ефикасно водене на записки, с цел ускоряване на процеса на разбиране на прочетеното. Апробирана от автора, тази иновационна система подпомага учащият да запомня, да мисли и да анализира текста.

НАПРАВЛЕНИЕ „МЕТОДИКА НА ВЪЗПИТАТЕЛНАТА РАБОТА“ - II група

3. СТАТИИ В ГОДИШНИЦИ И СПИСАНИЯ

По списъка на публикациите: 24, 35, 36, 44, 49, 54, 58.

24. С цел изграждане на детската личност се формира у учениците още от първи клас любов към природата и се приучват към грижи за нея. Важен момент в тяхното обучение е запознаване с живота около тях и грижите, които трябва да полагат за нея. **Акцентира се върху контрола по опазване и защита,** възстановяване и правилно ползване на природните ресурси. При конкретни ситуации, свързани с опазване на околната среда, учащите се научават да ползват „Зеления телефон“. В края на обучението си малките ученици знаят много от тайните на природата и могат сами да определят нуждите за възстановяването ѝ.

35. Чрез експериментално изследване е направен теоретичен анализ и експериментално се обосновава ролята на училищната оценка като подбудител на учебната дейност и нейното място в системата на мотивация за учене. Определена е една от основните задачи на педагога - да научи учениците още в самото начало на обучението да възприемат оценката само като условен показател за равнището на показаните знания. Причина за такава изследователска цел е способността им да мислят, че тя е ценностна система сама за себе си, независима от други условия. **Стремежът на автора е да ги научи да се стремят към овладяване на учебния материал и прилагане на наученото в практически ситуации,** а не към получаването на високи оценки, без практическо покритие. Педагогът винаги трябва да се мотивира пред учащите за поставената оценка и да разкрива причините за нея.

36. Интеграцията на деца със специални образователни потребности е новата мисия, която поема авторът в реалностите на педагогическата си

дейност. С основание може да се твърди, че предложената дидактическа методика за деца със СОП е иноваторска, авторска. Предлага се да бъде осигурена единна база за прилагане на административния подход и всички законови изисквания в държавата при работа с деца от уязвими социални групи. **Обръща се внимание** на българските народни празници и обичаи, като доказан начин за превенция на детската агресия. Важен момент от възпитанието е приобщаването на децата и родителите им към ценностите и традициите, за формиране на толерантност към другите народи и техните нрави.

44. Наличието на добър опит е споделен като добра педагогическа практика за работа с деца с увреждания на Международния фестивал „Приятелите на България“. **Твърдение, доказано чрез изследване е, че тяхното интегриране е акредитация за обществената зрялост.** Избраният и приложен методически подход в педагогическата си дейност, авторът разглежда не толкова като интердисциплинарен, а повече като съвкупност от собствени поучителни дейности и логически изводи.

49. Доказва се, че превенцията на детската агресия чрез българските народни празници и обичаи. Самоцел на добрия педагог е приобщаването на децата и родителите им към ценностите и традициите. Създаването на уважение и толерантност към другите народи и техните нрави е признак за постигнато ниво на възпитание и култура.

54. Използването на театралното изкуство във възпитателната и обучаваща дейност с ученици се отразява благоприятно върху нравствено-естетическия и духовен облик на децата и във формирането на младата личност. **Приложена е методика, при която „съпреживяването на събитията“** от театралната сцена **активизира желанието им за художествено-адекватно пресъздаване на образи и герои от литературата.** Мотивацията е самоцел на автора, с която се постига лично творческо изпълнение и култура на поведение у учащите.

58. Авторски е анализът на взаимоотношенията в триадата: „детска градина-училище-семейство“. Добрият тон на общуване, партньорството и сътрудничеството между тях, са фундамент за безпроблемно адаптиране на детето от детската градина в училищната среда. **Изследвана е актуалността на темата и нерешените проблеми в педагогическата практика.** Заключение е: само чрез системна и целенасочена дейност на всички участници в триадата, може да се постигне успешна учебна дейност.

4. ДОКЛАДИ

По списък на публикациите: 2, 4, 5, 7, 16, 19, 21, 22, 25, 27, 39, 50.

2. Прилага се методика на възпитаване в самостоятелност на малките ученици. Акцентира се върху комплексните качества на личността, необходими да се проявява познавателната дейност и приложението на усвоените от тях умения. Личността се насочва към практически потребности, към осмисляне на интереси. Обръща се внимание на създаване на емоционален фон в учебната дейност на учениците и развиване на емоционалния интелект у тях.

4. Като компонент на самостоятелността се формира устойчивият образ на действието, при реализиране на учебната и трудовата дейност у първокласниците. **Прилагането на такава методика създава постановка на проблема, касаещ**

възпитанието в определена роля на детето, като се цели да се развие собствената инициативност и да се създаде желание действията да се извършват без чужда помощ.

5. Прилага се методика с цел възпитаването на чувството „хуманност“, което у учащите е свързано с формирането на съвестност и желание за извършване на положителни постъпки, взаимопомощ, отзивчивост, състрадание и съчувствие. Приучават се учениците към споделяне на преживяното със съучениците, учителите, родителите. **Това изисква възрастните да проявяват към подрастващите любов, съчетана с възискателност и търпение. Само комплексното прилагане на възпитателна методика** върху „ученици-семејство-приятели“, може да гарантира успешно справяне с този проблем.

7. Методиката за екологичното възпитание на учениците в начален курс е основа за тяхното хармонично развитие, основа върху която се изгражда екологичното отношение, формират се умения за природозащитна дейност. Всичко това се реализира чрез практическа работа сред Природата в клуб „Млад еколог“, създаден от автора.

16. Приложението на краеведския принцип от методиката на възпитанието в дейността на детската градина и началното училище позволява цялостното опознаване на родния край да се осъществява в система, включваща форми за извънкласна и извънучилищна дейност. Съчетана с обучаваща дейност, се тя улеснява процеса на усвояване на система от знания с висока степен на приложимост и се постигат високи нива на познавателна активност, повишава се умственото им развитие.

19. Занимателно-забавният характер като елемент от методика на възпитанието на художествено-творческата дейност, е концентриран израз на естетическото възпитание. Постепенното приобщаване на учениците към определено поведение и природосъобразен начин на живот очертават правилния път за стимулиране на интелектуалната, нравствената и естетическата им активност.

21. Методика с елементи на спортна анимация е инструментариум за висок здравословен статус на учащите в начална училищна възраст. Обхватът ѝ е представен в спираловиден вид, състоящ се от четири взаимосвързани елемента, които прогресивно се надграждат. Авторът **предлага и разработва стратегия за концепция по спортна анимация**, като я апробира чрез спортния календар на училището, успешно реализира идеята „Здрав дух – в здраво тяло“.

22. Продължава работата по анализиране бита на човека на обществени начала; обслужването и опазването на околната среда. Рециклирането на отпадъците (хартия, пластмаса,) е метод на трудово възпитание, който е елемент от теорията на възпитанието. С помощта на добрия педагог се осъзнават методи за рециклиране на отпадъци и се постига възпитаване към ред и чистота в дома и на работното място.

25. Формирането на система за екологично образование и възпитание на учениците от I - IV клас се реализира чрез експериментална дейност, проведена в реални училищни условия. Включва задължителен стандарт от учебно съдържание, допълнен с информационен материал, обогатен със занимателни, проблемно-познавателни задачи и ситуации, които са авторска иновация.

27. Обществените и научни концепции на екологично възпитание са индикация за приоритетност в обучението, предизвикателство към автора-педагог и чрез прилагане на специфични методи, се формира у подрастващите отношение към обкръжаващия свят.

39. Методиките по възпитание са деликатен момент в общуването между поколенията и са начин за преодоляване на конфликтността в различието на мненията им. Препоръчва се съвместна работа на учители и родители, насочена към откровеност в диалога с децата и младежите, с оглед развиване на умение за търпимост към партньора-говорител.

50. Прието като житейско и професионално предизвикателство, авторът с любов работи, експериментира и анализира възпитанието и обучението на деца със СОП. Главен елемент за успешно справяне с проблемите в тази нелека педагогическа дейност е осигуряване на партньорство и сътрудничество с родителите на такива деца, спечелване на взаимно доверие и уважение.

5. УЧЕБНИ ПОМАГАЛА

По списък на публикациите: 31, 46.

31. „Занимателни екологични аспекти при обучението по Роден край, Околен свят, Човекът и природата“

Изд. „Марк“, 101 стр., Учебно помагало. ISBN 978-954-91166-9-4

Има рецензия от: Доц. д-р Тодорка Игнатова

Доц. д-р Лиляна Михайлова Никова-Владова

Доц. д-р Иванка Атанасова

С тази книга авторът прибавя важна концепция към формирането на ценностна система на учащите – екологични знания, отговарящи на възрастовите им особености, въз основа на които се изгражда активно отношение към природата. **Апробира се нова система за екологично обучение и възпитание чрез използване на проблемно-познавателни, занимателни и здравно-екологични елементи в обучението.** По оригинален метод са предствени жизнените среди – литосфера, хидросфера и атмосфера. **Оригиналността на разработката се изразява в това, че за всяка една от изброените среди на живот привежда конкретни примери от Бургас и околностите.** Този дидактически подход е особено сполучлив, тъй като учениците осъзнават, че екологичните проблеми са реални – тук и сега, засягат всички, включително и тях самите, а не някъде далеч и в неопределено време. **Предлага се увлекателно описано** - какви са пораженията за природата от дейността на тези обекти, предлагат се идеи за справяне с проблемите, учениците се поставят в активна позиция да изградят и да изкажат мнение. Разяснени са основни понятия, описателно са класифицирани забележителни местни образци от флората и фауната, въвеждат се елементи от международни конвенции, директиви, основни национални законодателни актове.

Книгата съдържа Приложение, в което се **прилага разработени методически единици, използвани в педагогическата работата и са показали ефективни резултати в постигане на възпитателни цели.** Учебното помагало е ползотворен елемент в големия пъзел на екологичното образование и възпитание в страната. **Помагалото дължи ценността си в това, че е синтез на една дългогодишна реална педагогическа практика.** Този споделен педагогически опит може да бъде полезен за учители и родители, които искат да направят нещо за нашето общо бъдеще – опазването на природата на планетата Земя.

46. „Учебна програма по направление „Защитени зони и територии“

Методични разработки, помагало за учители.
Проект „Училището в моя роден град Бургас - любимо и
незабравимо“, 2010.

Тази методична разработка съдържа учебна програма по трето направление „Защитени зони и територии“, и е издадена по оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ по проект на Община Бургас „Училището в моя роден град – любимо и незабравимо“. **Предложеният конструктор на програмата дава възможност за усвояване на допълнителни знания за устойчиво развитие и промяна на човешкото поведение.** Чрез обучението по учебната програма се формират умения и компетенции у учениците от прогимназиален етап за обсъждане на глобални екологични проблеми, постига се личностно и социокултурно развитие на личността им, разбиране на ценностите, стоящи в основата на човешкото поведение и нравственост.

НАПРАВЛЕНИЕ „АНДРАГОГИКА“ - III група

3. СТАТИИ В ГОДИШНИЦИ И СПИСАНИЯ

По списъка на публикациите: 52, 55, 56.

52. Интегрирането на българското образование в европейското пространство изисква ново поколение педагози – с висока професионална компетентност. Перманентното повишаване на квалификацията дава сигурност и по-големи шансове за успешна реализация на младите учители.

Анализира се ролята и функциите на учителя в съвременните условия, насочени към демократизиране и хуманизиране на взаимоотношенията „ученик-учител-родител“. Като пряк участник в проектирането и изпълнителя на обучителните и възпитателните параметри на учебните планове и програми, реализира стратегията за развитие и възпитание на подрастващото поколение. **Всичко това се осъществява успешно чрез организиране и провеждане на цялостната дейност с децата след успешна диагностика и познаване на индивидуалните им възможности и способности.** Препоръчва се учителят да е с положителна нагласа и много добре професионално образован за новостите, **да бъде добър съветник и консултант не само на учащите, но и на техните родители,** обективно да оценява постиженията и да им помага при необходимост за компенсиране на дефицита в знанията.

55. Разгледана и изследвана е педагогическата дейност на учителя като консултант на ученици и родители, отчетена е трудността и отговорността, изискванията на висока професионална компетентност и отговорност за справяне с трудните обстоятелства и проблеми в реалностите. Доброто партньорство и сътрудничеството в триадата: „ученици-учители-родители“ е гаранция за успешно справяне.

56. Поставя се основен постулат - човешката нравственост е предпоставка за осъзната родителска отговорност и никаква педагогическа

теория не е в състояние да подпомогне формирането на човека така, както начинът на живот на родителите му преди и след неговото раждане. И още нещо – ако хората, създали невръстното същество не правят нищо за своето възпитание, те обричат на безнравственост и своето дете. Във връзка се прави заключение и извод: възстановяването на здравето на нацията започва от спазването на нейните нравствени норми за поведение. Без решаването на тази задача не можем да си представим погасяване на нравствената криза, която е налице при възпитанието на неизвестен брой деца със съдбата на жигосаните и с определението „трудни“ деца.

4. ДОКЛАДИ

По списък на публикациите: 3, 48.

3. Анализирана е съвместната работа на педагога и семейството като важен фактор за личностното развитие на учащите. Единодействието между тях е важно условие за изграждане на нравствено-волевите качества и самостоятелност у подрастващите, във всички видове възпитание: физическо, нравствено, трудово, умствено, естетическо.

48. Обучавйки родителите на учащите в длъжността „родител“, педагогът поема отговорност и предизвикателството на съвременността. В контекста на проблема за семейството и родителството е предложено да се изготви образователна Стратегия за действията и отговорностите на родителството, която ще бъде в полза на младото поколение – основа за безпроблемно оцеляване и мирно съвместно съжителство между поколенията. Апробирано е учебно съдържание с цел въвеждане на факултативна учебна дисциплина за поведението на родителите и грижите за новороденото дете.

6. СТАТИИ В НАЦИОНАЛЕН ВЕСТНИК

По списък на публикациите: 38, 45.

38. Познаването на човешките права е гаранция за моралната грамотност и гражданската смелост на подрастващото поколение при вземане на адекватни решения в житейски ситуации, при заявяване на гражданска позиция и отстояване на лично мнение по важни проблеми в обществото. Единственият начин за оцеляването на демокрацията е младежите да участват в тези процеси активно, да изразяват своето отношение и да чувстват отговорност към делата си. **В тази връзка е въведен експериментално в начална училищна възраст „Час по демокрация“** (като втори час на класния ръководител), в който децата се запознаят с правата си и с европейските ценности, възпитава се уважение и респект към тях. Учащите се научават да разпознават видовете неравенство и дискриминацията на хората, учат се на толерантност и ненасилствено разрешаване на конфликти. Препоръчва се на бъдещите педагози (студенти) да придобият във ВУЗ юридически познания за основите на държавата и правото, Закона за закрила на детето и всички нормативни актове и документи, конвенции за защита правата на жената и детето.

45. Спасяването на младото поколение от наркоманията е най-голямото предизвикателство и отговорност на обществото ни. **Предлага се стратегическа концепция за превенция, която е в помощ на родители, учители, и специалисти в тази трудна битка с „чумата“ на XXI век.** Целта е да се научат родителите как да предпазят децата си, да се използват превантивни мерки в борбата с пороците на обществото. Анализира се израза: „Здрав дух – в здраво тяло!“, който

насочва в правилната посока стремежите на младите хора - да са здрави и читави, физически и духовно уравновесени , за да се справят по-лесно с динамиката и предизвикателствата на житейската реалност.

ИЗГОТВИЛ: .....

/Д-р. Радка Мирчева Стаматова/